

Na portalu letnica (1796 -1893. Višje gori spominske plošče. (Dobra renes. v slogu ptujskih nagrobnikov.) Vrbana škoga -rškega 2.pol.16.stol. brez letn.

sestavlja iz več plošč

b sev. steni zvonik z gotskim podzidkom, okrog ima 4 oglate gotske line in veliko gotsko odprtino, polkrožno s posnetim robom. Gornje nadstr. prenovljeno ali pozneje pozidano.

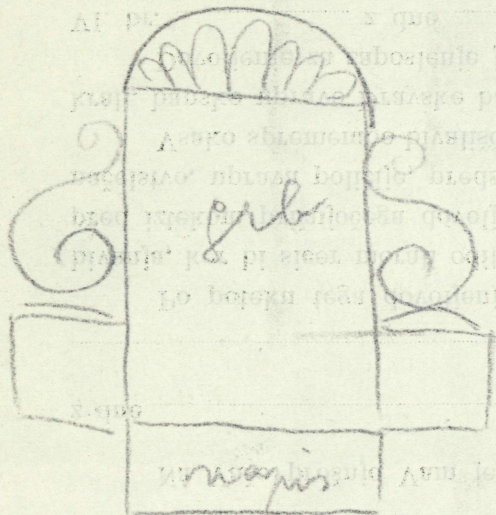
Notri pravokotna ladja, obokana zn baročno, rahlo vbocenimi oboki v prednji in zadnji traveji. V srednji pa plitva nepravilna kupola. Enako je obokan prezbiterij. Vse precej neumetniško poslikano. 1.1893.

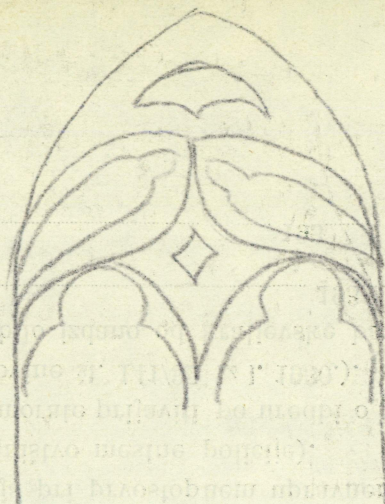
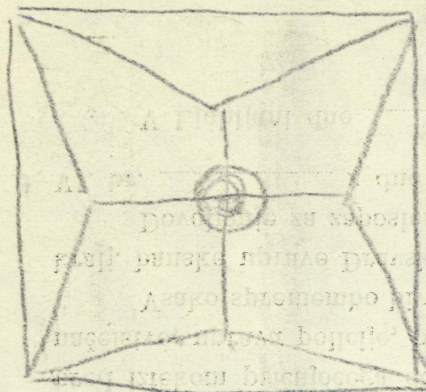
Na juž. strani 2 kapeli, združeni v en prostor. Vzn. ima kupolo na pendantivih z laterno, druga je pravokotnega tlorisa s tristranim zaključkom. Kor s primerno kombiniranim banjastim obokom.

V kupolasti dober lesen lesteneč 1.pol.19.stol. Preprosta slika sv. Franč. Ksav. iz 19.stol. Oltar v drugi kapeli baročen z dobrimi kipi, a močno prenovljenimi. Dobri novejši reljefi na tabernakelju in podstavku. b vhodu v kapelo zelo dober baročen kip sv. katarine. Zelo živahen.

Veliki oltar dekorativno zadovoljiv, sicer pa slabše novejše delo.

Pritličje zvonika ima bogat gotski obok s ščitkom z 8strano zvezdo na sredi.

Orgelska omara precej čed²
na v rokoko slogu iz 1.pol.
19.stol.

Na vzh. steni ima stolp zelo
lepo dvojno okno s krogovič
jem nad njim pa štirioglato
s poznogotskim paličevjem.

XVXIX

Stele, LXXVIII, 12.8.1933, str.30-32

Zanimiv je zv.nik, katerega vešina zidu je gotskega. Zelo je masiven. V pritliču ima lep zvezdnat svod (gotski) proti vsh. eno veliko okno s krogovičjem. Zrela gotika, ter več gotskih odprtih pritlični in druge venčne zidce. Stavba cerkve ne nudi veliko. Je pač močno prezidana.

Stele, XLII, 21.7.1926, str.36.

Zvonik gotski. V pritličju lep gotski obok. Skle.nik ima ščitek, okrog stoje 4 postrani položeni ščitki. Veliki, dvodelno s krogovičjem (ribji mehur) okrašeno gotsko okno. V stenah z onika več gotskih odprtih.

Stele, CX, 1940, str.40.

Slika kraja se nahaja v župnišču v odsredi.

Stele, CX, 1940, str.41-43.

Župnija je bila v 10. stol last bogate družine grofov von Peilenstein, iz katere izkaja bl. Emma.

Župnija je v 12,13,14.stol. spadala pod oglejskega patriarha, l.1254 je bila župnija inkorporirana gornjegrajskemu samostanu(listina o inkorporaciji str 35 -36.)Pod Gornji Grad je spadala do 1261, ko so jo zamenjali za župnijo v Škalah.L.1346 pa je bila zopet inkorporirana gornjegrajskemu samostanu(listina str. 37-38).

Copialbuch iz Strassburga iz 1.1545 vsebuje poročila o pilštanjski fari(str. 42.) Omenja tudi 12 podružnic(~~Māxixixgospaxx~~ M.b. v Zagorju, sv. Ana v Prevorju, sv. Andrej v Pokorni vasi(sedaj Bistrica) sv. Ožbalt v Dobju, sv. Marij Magdalena, ^{v Zagorju} sv. Primož v Gubnem, sv. Trojica v Dobležičah, Sele pri Podčetrtku c.sv. Filipa in Jakoba, Buče pri Podčetrtku c.sv. Petra, Kozje s c.M.B. in kapelo sv. Eme, sv. Urh v Tesičnem, sv. Erhard(?)

Ž.c. ima ladjo s kapelo na sev. strani, kor je tristrano zaključen. Vse to so novejšega datuma in imajo polkrožni obok.C. ima kratko str. ladjo, ki je verjetno stara prvotna cerkev, a ki je tudi prezidana.Stari prvotni zvonik, nahaja nasev. strani kora in je stal prvotno ~~prakse~~ ločeno od cerkve.

Cerkev ima naslednje oltarje:sv. Mihaela, M.b. v kapeli, v str. ladji sv. Janeza Nepomuka, ki ima kronogram:DIVO NepoMVCeno CostrVXere VoVentis(1736) in na juž.str. steni ladje oltar M.B.Pred oltarjem sv. Janeza je grob.

Nad portalom na zap.steni je napis: Deo VOVO et Vero beatoqVe MIChaELI porta IsthaeC pla eXsVreXIt.Die 20.Julii(1796).

Nad portalom ne spominski kamen z 1.1570(str.48)Gotovo je ta kamen prenešen z gradu Pilštanj 1.1796 ko so zidali cerkev in so material jemali iz razvali gradu.

Pod zvonikom je kapela s križnim obokom in oltarčkomsv. Križa.

Je to prvotna Helfenberška ~~kapela~~ ^{kapela} kapela.

Cerkev ima 5 zvonov s sledečimi napisi:

1.Ter gloriam Dei voco dum liberis donis existo zelove Andreae Lenarčič vivo Albert Samassa Tabaci 1870.

2. Sancte Mihael ora pro nobis m + ccc + iix(1408?)

3. Nicolaus rbanus Bosset und Conradus Schneider in Cilli gossen mich Ann
1703.

4. Albert Samassa Tabaci 1870.

5. Conrad Schneider Cilleae me fudit anno 1714.

Vizitacije: 1.1641(str.49) 1.1651(str.51) 1654 in 1653(str.51) 1665(str.55.)

Cerkev so začeli zidati 1.1796, dogotovljena pa je bila šele 1812, 1.1857
fresko poslikana. V novejšem času so oltarje renovirali.

Beneficium kapela sv. Križa: prvotno je imela oltar sv. Jurija, pozneje pa
sv. Križa. X sredi 17.stol. so prenesli beneficij k na oltar sv. Ane v cer
in v tem času so tudi prenesli grb ustanovnika Jobsta von Helffenberg.

Ign.Orožen: Das Dekanat Drachenburg, 1.1887, str.33 -67.

Najstarejše matrice te župnije so: krstna knjiga ^{od} ~~iz~~ 1.1681, poročna ^{od} ~~iz~~ 1.169
in ~~smrtne~~ mrliška od 1.1784.

Ign. Orožen: Das Dekanat Drachenburg, 1.1887, str. 96-99.

Prafaja, posvečena sv. Mihaelu (Deilenstein).

Pravilno orientirana cerkev stoji na skalnatem griču v n. v. 381 m.

Viri in literatura: Farna kronika; Ign. Orožen : Bistum und Diözese Lavant
VI, Dekanat Drachenburg, Maribor 1887;

Cerkev sestavlja: Pravokotna ladja, ki ima na sever^u prizidano plitvo,
ovalno, enakovisoko kapelo, na jugu pa globoko 3/8 zaključeno kapelo, ob
kateri sloni še ena pravokotna kapela, ki sega do trapecastega zaključka
prejšne ter ima okroglo laterno, nato sledi polkrožno zaključeni, enako vi
soki presbiterij, kateremu ja na jugu prizidana nadstropna zakristija.

Ob ladjino severno stran je prizidan mogočen prizmatičen zvonik. Gradnja je kamenita, ometana. Strehe enotna opečna, kapel strešasta opečna, zvonikova čebullasto laternasta, osemstrano piramidasta, pločevinasta. Cerkev ima mnogo prizidkov ter je zaradi tega tlorisno precej nepravilen, toda gradbeno zanimiv konglomerat.

Zunanjščina: Ladjo opasuje nizek pristrešen talni zidec, sicer ima brizgani omet z gladkimi lizenami ob oglih ter bordiranimi okni. Glavni portal je pp ter ima na prekladi v ovalnih poljih napise: 1796 IHS JOŽ 1893. Nad njim sta 2 pps okni in med njima pp plošča ~~xxx~~ z krškim škofijskim grbom, ob strani volutama na podstavkih, na vrhu polkrožno komponirano školjko in spodaj pdp napisano ploščo: VRBAN VON GOTTES GENADEN BISCHOVE ZU GURGGH ROM. KHAY. MT. & RATH AUCH DER FT. DT. ERZHERZOGEN & CAROLS ZU OSTERREICH & GEHAIMBERG RATH UND STAT ALTER DER NIEDER OSTERREICHISCHEN FURSTENTHUMBEN UND LANDE & HAT DIESES GESLOS SO ZUVOR GHAR IN ABPAU KHOMEN WIDERUM ERHEBT ANNO 1570. Plošča je iz gradu Pilštanja. V trikotnem čelu je pp lina. Okni v severni podolžnici sta pps, le da je zapadno zazidano do pdps line. Ožje okno enake oblike ima tudi severna plitvakapela. Okno v južni podolžnici je tudi pps. Konkaven napušč je deloma opečen. Južna kapela ima v zapadni steni pp portal s preklado, pp okni v ušesastih okvirih z policama v poševnicah in ožje ppk okno v zaključnici. Kapela ima pristrežen talni zidec, ki obteka tudi sosednjo kapelo ter konkaven napušč. Sosednja kapela, ki se ravno zaključuje, je poživljena z 2 krapkima lizenama in konkavnim napuščem. Prvotna je imela veliko luneto, sedaj pa ima preprosto okno. Zakristija z brizganim ometom je brez talnega zidca in z konkavnim napuščem ter z lizenami na oglih. V južni steni ima pp vhod in nad njim pdps okno, v vzhodni steni ima 2 pp okni in zgoraj pdps okno. Prezbiterij je brez zidca a z enakim napuščem, ima brizgan omet in gladke lizene. Ima 2 pps okni v ovalu ter enako okno v severni steni.

Zvonik obteka pristrešen talni zidec, sicer je nerazčlenjen. Ima brizgan omet in gladke ližene ter ≈ 2 pasova. Zaključuje ga profiliran fabion, ki se nad urnimi kazališči polkrožno boči. Ogale ima izdelane iz lepkih klesancev. V zapadni steni imatik nad prvim pasom okroglo linico z gotskim kamenitim ostentjem, nekoliko višje v sredi stene pp okence z profilacijo sekajočih se palic, pps zvonova lina je manjša. V severni steni ima v pritličju konkavno rombasto gotsko lino z poševnim gotskim ostentjem, nato v nadstropju ppk vrata z ~~poševnim~~ posnetim robom na poševni odsek, zvonova lina je ista. V vzhodni steni je veliko zašiljeno gotsko okno, dvodelno okno z bogatim krogovičjem, slede 3 pp okenca z deloma sekajočimi se paličastimi profili. Zvonova lina je enaka. Južna zvonikova stena ima samo enako zvonovo pps lino. Zunanjščina je bila obnovljena l. 1893.

Notranjščina: Ima črno-bel cementen tlak. Zidana in spredaj vzvalovljena pevska emporea počiva na 2 toskanskih stebrih in 2 kapastih obokih, desno vodijo na obzidane pravokotne stopnice nanjo. Zelo dolgo ladjo členi 5 parov močnih notranjih kombiniranih slopastih nosilcev z 3 celimi in 2 polovičnima oprogama ter 3 kapami in potlačeno kupolo na križišču z kapelama. Leva kapela je zelo plitva, pravzaprav je le velika niša, pokrita z primerno oblikovano kapo. Južno kapelo obteka ogredje, ki ga prekinja ppk lok, vodeč v naslednjo kapelo. Pokriva jo banja s sosvodnico in tristranim zaključkom. Naslednjo kapelo členijo v kotih 4 profilirani pilastri, ki nosijo na vzhodni steni gredo gredo, vežejo jih pa na tej in južni steni polkrožna profilirana loka. 4 pendativni nosijo bogato profiliran obroč, na katerem počiva kupola z laterne s 4 pp okni in ravnim stropom. Iz te kapele vodi pp lesen prehod na vzhod.

Slavolok je ppk, členjen ter ima napis: TOTA ECCLESIA RENOVATA ANNO 1893. Prezbitერიj členijo 3 pari slopov z 2 oprogama, pokriva o potlačena kupola

in polkrožni zaključek. Vse notranjščino krasi malokvalitetna slikarija iz l. 1893.

Iz presbiterija vodi na desno pp lesen portal v zakristijo z parketnim podom in potlačeno banjo z paroma recipročnih sosvodnic. Strme, kamenite, z opeko podzidane stopnice vodijo v oratorij, ki ima lesen pod, banjo z 2 sosvodnicama in zelo širok pdpk okenček v prezbiterij.

Iz ladje vodi na levo tik pred skv. v lokom ppu vhod v zvonico, ki ima kamenit tlak in rozetast rebrasti obok. Zvonica je zelo visoka, njena rebrasta

hruškastega profila prehajajo neposredno v kote, sklepa pa jih ščitasti sklepnik z osemžarno Helfenberško zvezdo, katerega spremlja o še 4 manjši ščitki v kotih med rebri, ki stoje navpično na glavnega. V severozapadem kotu je gotski, zgoraj prirežani xxx trilistno zaključeni portal, z posnetimi robovi, prirežanimi na odsek, ki vodi na polžaste stopnice, vodeče v stolp. Na prižnico vodijo iz zvonice novejšše stopnice.

Oprava: Oltarni prostor s samotnim tkom obdaja novejša železna obhajilna miza. Glavni oltar ima konkavno zidano menzo. Nastavek je baročnega koncepta. Njegov osrednji del nosijo 3 paristranski nad obhodnima lokoma pa 1 par gladkih stebrov z kompozitnimi kapiteli. Oba dela golšastega ogredja vežev v sredini lok, krasijo pa ga krila, puta in vazi. Atiko nosijo kombinirani pilastri, zaključuje pa lambrekinasti baldahin. V atiki je upodobljeno Marijino kronanje, v glavni ppk niši pa Mihael, ob strani sta Jožef in Janez Krstnik, v ppk nišah nad obhodnima lokoma pa Peter in Pavel. Tabernakelj ima baldahin ter ob strani moleča angela. Oltar je dovolj kvalitetno delo iz l. 1857. Prejšni glavni oltar je imel sliko sv. Mihaela, potem pa ogromen kip.

V levi kapeli je oltar Brezmadežne z zidano prizmatično menzo. Je neorenesančen podobarski izdelek iz l. 1857. Na mestu oltarja je bil prvotni vhod v zvonik, ki so ga l. 1856. zazidali.

Oltar v prvi desni kapeli je posvečen Hemi, popreje Janezu Nepomuku. Oltar v prvivdvemvkvkvkv je podobarsko delo v baročni tradiciji z neoromanskim tabernakljem. V menzi ima kip mrtvega Janeza Nepomuka z angelčkom z namenjem molčanja in mitro pri nogah. Kamenit kip Heme je povprečen izdelek 19. stol. Stari pa so kipi Antona Pušč., Polrijana in Janeza Nep. na spovednici, ki so karakteristični obrazi z močnimi ličnicami. Njihova kvaliteta je srednja.

Oltar v drugi desni kapeli je povečen ŠMB in je precej obn^avlj^an. Ima kamenit⁰⁰ konkavno menzo. Predela je razvita v prostor ter okrašena s baro⁰⁰čnimi rozetami, notranja 2 podstavka pa z okroglima reliefoma, predstavljajočima moškega in žensko v peklenem ognju, katerega gasi angelček z Jezusovo krvjo. Vratca sorazmerno preprostega tabernaklja krasi prizor klečeče Marije, dvigajoče otroka z krvavečim srcem in kelihom s hostjo k nebu, kjer se pojavlja BO. Marija je na oblaku, levo je pekel s 3 grašniki, ob Mariji pa se dvigata v nebo 2 v tunike oblečena angela. Nastavek nosita 2 para stebrov z golšasto gredo, na kateri se igrajo 4 putti. Atiko nosita 2 pilaster-ska stropa z volutama s cvetnima vazama ob strani, zaključuje pa lambrekinasti baldahin, na vrhu razgibanega zaključka. Atiko krasi Srce Marijino v običajni glorijski 6 glavici. V osrednji ppk niši je ŠMB, stoješa na oblaku, ki tvorijo podstavek za zemeljsko kroglo, na kateri drži MB otroka. V desnici drži žezlo, otrok pa z desnico blagoslavlja. Ob Marijinih nogah sta 2 ^{mo}leča angelčka. Med stebroma stojita na posebnih podstavkih kipa Barbare in Apolonije. Obe svetnici sta v razgibanih pozah, bogato drapirani ter z baro⁰⁰čnimi modrci. Oltar je kvalitetno delo iz četrte 18. stol. Prižnica je poznobaročna, že z nadihom copfstila. Ob spodnjem robu graja je sprem⁰⁰lj⁰⁰a strigilacija, ograjo samo pa krasi rokokojsko bordirana polja z reliefi: Dobrega pastirja, Jordanskega krsta, Melkizedeka in sliko božjega sejalca. Lambrekinasti baldahin krasi 2 rokaji in 2 vazi, na vrhu pa MB z s tablami. Prižnica je po vsem sodeč še iz 18. stol., možno pa je tudi že 19. stol.

Orglje z esrednjim višjim delom so okrašene s školjkovino in ušesi, zaključuje jih ogredje z 2 plamenečima vazama. V njih dekorju se pojavljajo že klasicistični stebri in cofi. Orglje bodo iz konca 18. stol. Križev pot po Führichu je iz ca 1880.

Duplina LMB je iz l. 1888 in bp.

Krstilnik ima čokat okrogel steber z 4-oglati bazo in širokim podstavkom ter letnico 1786. Bazen je okrogel ter ima v poglobljenih poljih 17 IHS 86 JOS. Nastavek je enak onemu v Polju ali Bučah, krase ga reliefi 3 bažjih čednosti, sledi pa nekaka atika z Jordansko skupino. Vse skupaj je preprosto delo iz konca 18. stol.

V zvonici stoji kamenit oltar z odsekano menzo, kamenito predelo, okrašen z nekako arhitekturo z petimi dvojiniimi stebri, povezanimi z liki ter okrašenimi s školjko in akantom, sledi kamenit "tabernakelj", sestavljen iz 4 polstebrov, nasežih profilirani zidec ter z fingiranimi vratci. Ob strani tabernaklja sta 2 prizmatična podstavka, Na tabernaklju je leseno razpelo, na obeh podstavkih kamenita Marija in Janez Ev. Vse skupaj je sorazmerno preprosto delo v baročni tradiciji, toda že iz 19. stol.

Kropilniki so bp. Oni pri glavnih vratih je enak onemu v Podsredi ter je tudi iz črno-sivega marmorja.

Nabiralnik v 2. desni kapeli je balusterskega kvadratnega tipa.

V zakristiji je omeniti samo kovana železna vratca iz 18. stol. v oratoriju pa ničesar.

Oprema: V niši slavloloka 2. desne kapele, nasproti Lürške votline, stojijo kip Katarine, ki je enak kipom na oltarju ŠMB ter je prvotno gotovo stal v njem. Vse ostala oprema je bp.

Zvonik: V njega vodijo polžaste stopnice v debelini zidu, ki vodijo nekoliko nad zvonikom zvoničin obok. Portal vodeč iz stopnic na 1. nadstropje je ppu in posnet na ajdovo zrno. Stopnišče ima zavidano 1 linico.

Zvonovi so 2 železna KID-ova iz l. 1924 in 1 bronast iz l. 1922.

Podstrešje : Ladžini oboki so opečni, prve in druge desne kapele pa kameniti. Ker kaže l. kapela omet proti zakristiji z kamenitimi oboki, je morala torej onam nastati pozneje. Presbiterij ima opečen obok. Na zvoniku so sledovi 2 starejših nižjih streh, ki dokazujejo, da je bila prejšnja ladja precej nižja, ker je imela nižje strešne priključke na zvonik. Izrazitih stilnih indikatorjev pa na podstrešju ni.

Resume: Prafara Pilštanj se prvič omenja l. 1167. Med leti 1254 in 61 ter 1346 in 1461 odonosno 1473 je bila inkorporirana gornjegrajskim benediktincem, nato pa do l. 1786 ljubljanski škofiji, nakar je prešla pod lavatinsko. Farni patron je bil do 14. stol. oglejski patriarh, kar je običajno pri najstarejših prafarah. Leta 1545. je imela 12 podružnic, l. 1641. 5 oltarjev. Najstarejši del sedanje stavbe je ladja, h kateri je bil pred l. 1466 prizidan zvonik, ki se tega leta omenja z kapelo sv. Jurija in Hstanovo Helfenberškega baneficija. Zvonik je grajen kot samostojna stavba, ni pa nikoli stal sam. K ravno kriti, nižji in krajši ladji so v l. pol. 18. stol. prizidali obe južni kapeli, katerih ene laterna je bila v celoti prosta. Med leti 1796 in 1812 so ladjo povečali, povišali in obokali, prizidali presbiterij s sedanjo nadstropno zakristijo ter izdelali severno, nišasto kapelo. Takrat so dvignili ladjo in seveda tudi njeno ostrešje. Leta 1893. je cerkev dobila nov glavni portal, in malo vredno slikarijo v notranjščini, ki je zamenjala starejšo iz l. 1857. Helfenberški beneficiat je ugasnil ca 1640, nakar se je prenesel v kapelo sv. Ane, morda v osnovi ene od obeh južnih kapel.

Okolica: Župnišče je požgano, kaplanija, ki fungira kot župnišče, pa je iz l. 1880.

Cerkev obdaja ovalen plato nekdanjega pokopališča.

Konservatorske opombe: Cerkev je v redu vzdrževana.

Ostalo: V fari je predej kapel (na Drenskem rebu iz l. 1862, Zmajšekova, 2 Rojhovi in kapela na Počivalu), ki pa so vse bp.

Trg se omenja že l. 1347 ter v krškem urbariju iz l. 1404. Stari trg je bil na vnožje hriba, a obsega le še nekaj raztresenih hiš (na južnem obronku grajskega hriba); Novi trg pa je v sedlu med razvalinama gradov Peilenstein in Mx Hartenstein. L. 1348 in 1355 je kupil samostan Gornji grad v njem 2 hiši. L. 1431 mu je škof Ernest Krški podaril letni sejem na dan sv. Mhaela, l. 1505 pa mu je cesar Maksimilijan podaril letni sejem na dan Primoža in Felicijana z knežjim mišom. V 19. stol. je imel trg 6 letnih in živilskih sejmov. Pilštanjski tržani se omenjajo v urbarijih iz l. 1404 in 1542.

V trgu stoji pranger ~~xx~~ z velikim prizmatičnim podstavkom, kvadratnim pešč ~~en-~~
~~xxx~~ častim grobozrnatim stebrom, stožčastim zaključkom in kroglo na vrhu. Viden je nastavek za verigo.

Nasproti prangerja je nadstropna hiša z pazduhastim pp ~~xpax~~ portalom z trojnima obeskom na prekladi, z diagonalno okrašenima pravokotnima v kotih ter romboma z okroglima rožetama ter luskastim motivom na podbojih.

Hiša št. 5 ima podoben portal z letnico 1839.

Hiša št. 17 ima podoben portal, le z dvojinima obeskom.

Hiša št. 20 ima podoben portal, le z dvojinima obeskom in letnico 1840.

V skalah nad Bistrico je ob poti v Lesišno samotna skala, imenovana ajdo v-ska žena. Po pravljici je okamenela, ker je preklela sonce. V rokah je imela otroka. Stebrasta skala res dela vtis žene z otrokom v naročju ter spominja na kako pozno renesančno skulpturo.

Grad Pilštanj je bil v 10. stol. last Engelberta Pilštanjkega, njegove žene Tute in njune hčere blažene Heme, omožene z gorfom Viljemom Breže-Selškim.

Njena posestva v Posavinju je dobila l. 1042, odnosno 1071 krčka škofija. L. 1570 je škof Urban znova pozidal že precej dotrajani grad. Grad se je spremenil v razvalino koncem 18. stol.

Grad Hartenstein je ležal na zapadni strani trga. Njegovi lastniki se omenja jo šele od 16. stol dalje. Tudi ta grad je propadel v 18. st ol., ko so ga posedovali grofje Attemsi. Na gradu je bilo deželno sodišče.

J. Curk: Celjska topografija, (Sentjur), rkp. str.51-53, zapiski 1960.

V kleti župnišča vžidan kamen: Anno + Dñi

M.D.L XXXIIII

MATĪ.PEN.

E---E.

Na oglu odazgoraj, Ave, navzdol MATTVP

Stele, LXXVIII, 12.8.1933, str. 32.